

سازندگان جهک ان ایرانی-اسلامی

..... شهزاد بشیر

فضل اللہ شترآبادی حروفید

مجتبی نماینده نیاسر

سرشناسه	: بشیر، شهزاد، ۱۹۶۸ م. Bashir, Shahzad
عنوان و نام پدیدآور	: فضل الله استرابادی و حروفیه / شهزاد بشیر؛ ترجمه مجتبی نماینده نیاسر.
مشخصات نشر	: تهران: نامک، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۸ ص، ۱۴/۵×۲۱/۵ س. م.
فروست	: مجموعه سازندگان جهان ایرانی - اسلامی؛ ۷.
شابک	: 978-600-6721-60-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: عنوان اصلی: Fazlallah Astarabadi and the Hurufis, ©2005.
موضوع	: حروفیه - تاریخ و عقاید.
موضوع	: فضل الله حروفی، ۷۴۰-۷۴۶؟ ق.
موضوع	: حروفیه - سرگذشتنامه.
موضوع	: Hurufis - Biography
موضوع	: اسلام - فرقه‌ها.
شناسه افزوده	: نماینده نیاسر، مجتبی، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ب ۵ ۴ ف / ۹۴ / ۲۹۰ BP
رده بندی دیوبیس	: ۲۹۷ / ۸۷۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۶۰۹۰۰۱

این کتاب ترجمه‌ای است از
Fazlallah Astarabadi and
the Hurufis
Shahzad Bashir
Oneworld Publications, ©2005.

ناسک در زبان پهلوی به معنای کتاب و نامه است.

تلفن: ۶۶۴۱۷۶۳۴

مجموعه سازندگان جهان ایرانی - اسلامی - ۷

دبیر مجموعه: مرتضی هاشمی پور

فضل الله استرآبادی

و حروفیه

نویسنده: شهزاد بشیر

ترجمه: مجتبی نعیانده نیاسر

حروفچینی و صفحه‌آرایی:

حروفچینی هما (امید سیدکاظمی)

چاپ دوم: ۱۴۰۳

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۱۰۰ هزار تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۲۱-۶۰-۶ ISBN: 978-600-6721-60-6

همه حقوق برای این اثر محفوظ است
تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً به هر صورت
(چاپ، فتوکپی، الکترونیک، صوتی)
بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد
دفتر فروش: ۶-۰۵۶۶۳۷۷۲۰۵، داخلی ۱

یادداشت دبیر مجموعه

هدف مجموعه سازندگان جهان ایرانی - اسلامی آشنا ساختن افراد غیر متخصص و علاقه مند به پژوهش های مستند و دقیق درباره تاریخ و تمدن ایران و اسلام است.

مجموعه حاضر در اصل برگرفته از مجموعه سازندگان جهان اسلام به سرپرستی استاد فقید خانم پاتریشیا کرون است. بعد از درگذشت ایشان خانم زابینه اشمیتکه و خالد الرهیب سرپرستی مجموعه را برعهده گرفتند. ما شخصیت های مرتبط با فرهنگ ایرانی را انتخاب کردیم و دست به کار ترجمه شدیم. ممکن است اثری در این مجموعه به فردی غیرایرانی اختصاص داده شده باشد، ولی آن فرد به دلایل مختلف و در وجوه گوناگون در تاریخ و فرهنگ ایرانی مؤثر بوده است. لذا بی هیچ جانبداری و تعصب و تنها با تأکید بر عوامل تاریخی و نیز صحت در روش تحقیق مجموعه آثار منتشر شده را انتخاب کرده ایم. درست است که این مجموعه به دست متخصص و صاحب نظر در هر موضوع فراهم آمده است ولی - همان طور که ملاحظه خواهید کرد - علاوه بر پژوهشگران، علاقه مندان و غیرمتخصصان هم از آن بهره مند می شوند. روش درست و کاویدن منابع و اسناد از جمله ویژگی های کتاب های مجموعه سازندگان جهان ایرانی - اسلامی است. بر خوانندگان هشیار پوشیده نیست که با شناخت و درک درست از گذشته و با آگاهی و تأمل در روزگار امروزی توان افق های درخشانی را پیش روی ترسیم کرد. امید است مجموعه حاضر

هم اطلاعات و دانش خوانندگان علاقه‌مند را بیفزاید و هم دانشجویان را درسی در روش تحقیق باشد، و همچنین صاحب‌نظران را با آثار جدید پژوهشگران غیرایرانی هرچه بیشتر آشنا سازد.

مرتضی هاشمی پور

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱۱	دیاچه
۱۵	(۱) آغاز زندگی
۱۶	تولد و کودکی
۱۹	سرگشتگی دینی
۲۱	رؤیاهای خوارزم
۲۴	سبزوار
۲۷	فضل الله در اندیشه قدرت
۳۱	(۲) روشن بینی
۳۱	اشراق
۳۳	ازدواج
۳۴	تعبیر خواب در تبریز
۳۷	اشراق و روشن بینی
۳۹	رسالت
۴۱	بلندپروازی های سیاسی
۴۵	(۳) مرگ

- ۴۶..... تیمور لنگ
- ۴۹..... دستگیری
- ۵۰..... آخرین خواسته ها و وصیت نامه
- ۵۳..... اعدام
- ۵۵..... (۴) عالم هستی و انسان
- ۵۷..... عالم کبیر
- ۶۰..... عالم صغیر
- ۶۴..... زمان کیهانی
- ۶۹..... (۵) آخر الزمان، زبان و رستگاری
- ۷۲..... زبان شناسی دینی
- ۷۴..... علم حروف
- ۷۶..... از عربی به فارسی
- ۷۹..... بررسی حروف
- ۸۰..... حروف و واقعیت مادی
- ۸۲..... حروف مقطعه و ویژگی های نو
- ۸۵..... مبارزات آخر الزمانی
- ۸۹..... (۶) زیارتگاه و جانشینان
- ۹۰..... زیارتگاه
- ۹۳..... شکاف و دودستگی در حروفیه
- ۹۶..... رستاخیز
- ۹۹..... مریدان خاص
- ۱۰۳..... سوء قصد به شاهرخ میرزا
- ۱۰۶..... شورش در اصفهان و تبریز

۱۰۷	تلاش برای تغییر کیش سلطان محمد فاتح عثمانی
۱۰۹	خلاصه
۱۱۱	(۷) میراث حروفیه
۱۱۲	ایران
۱۱۶	هندوستان
۱۱۶	امپراتوری عثمانی
۱۲۳	تفاسیر مدرن
۱۲۴	قره‌کتاب، اثر اورهان پاموک
۱۲۹	ضمیمه: ادبیات حروفی
۱۳۳	برای مطالعه بیشتر
۱۳۵	نمایه

www.ketab.ir

دیباچه

فضل الله استرآبادی (توفی ۷۹۶ق/۱۳۹۴م.) یکی از اولیای صوفی جهان اسلام بود، با این اعتقاد که جهان رو به پایان است و او نیز به عنوان واپسین فرستاده الهی برگزیده شده است. فضل مدعی بود که خداوند بی هیچ واسطه‌ای بر او وحی می‌فرستد، با این ادعا او هم‌رتبه پیامبرانی چون موسی، عیسی و محمد ﷺ قرار می‌گرفت. این از راه رؤیاهای شگرف به وی نازل می‌شد، و این ارتباط وحیانی از او چهره یگانه مُعَبَّرِ خواب و عارف بر زمان همه انسان‌ها و حیوان‌ها در آن عصر را به تصویر می‌کشید. پیروانش او را استاد مسلم تمام فنون تفسیری می‌دانستند و با توجه به این مسأله، شیخ خود را حلول خدا در جسم بشری می‌دیدند.

در بافت اسلامی، حلول باوری عقیده‌ای افراطی تلقی می‌شود، از این رو خوانندگان این کتاب که با اسلام نیز آشنایی دارند، ممکن است فضل و یارانش را مسلمان ندانند. این دیدگاه درباره فضل الله و حروفیه باید مورد بازنگری قرار گیرد. در آثار فضل الله می‌بینیم که او خود را مسلمان می‌دانسته است، اما ناگفته نماند که مسئولیت خطیر به کمال رساندن رسالت پیامبر اسلام از راه تفسیر قطعی قرآن و متون مقدس پیشین را بر خود فرض کرده است. طبیعتاً مسلمانانی که این ادعاها را نپذیرفتند، او را فردی بدعت‌گذار تلقی می‌کردند، اما از منظر تاریخی شرح حال فضل الله نماد تنوع درونی اسلام است. دیدگاه‌های افراطی منتسب به فضل الله، پیش از او نیز در عرفان اسلامی سابقه داشته است. او اصول پیچیده نوینی را ارائه کرد

که بر اساس آن خدا می‌توانست در عالم ماده تجلی نماید. این مبانی گروه نسبتاً زیادی را متقاعد کرد که دیدگاه‌های فضل‌نماینده اسلام ناب است. دیدگاه‌های او را باید به عنوان نسخه عملی برای مسلمانان اواخر سده‌های میانی دانست. سه فصل نخستین این کتاب به زندگی فضل‌الله و دو بخش دیگر به ابعاد فکری او می‌پردازد.

فصل چهارم با عنوان «کیهان‌شناسی و انسان» دیدگاه‌های فضل درباره خلقت عالم، تاریخ اساطیری آن و جایگاه انسان در این عالم است. جسم انسان جایگاه خاصی در نظام فکری فضل‌الله داشت، زیرا او معتقد بود جسم انسان تصویر عینی خداوند است که با آمیزه‌ای از عناصر بشری درهم آمیخته است. فضل‌الله به توانایی‌های زبانی انسان، چه زبان‌گفتاری و چه نوشتاری، توجه ویژه‌ای داشت. تأکید بر این مسأله باعث شد هواداران او به حروفیه شهرت پیدا کنند، حروفیه به «letterists» ترجمه می‌شود و به گروهی اشاره می‌کند که فکر و ذکرشان تأمل بر حروف است. فصل پنجم به دیدگاه‌های او درباره آخرالزمان و تلاش حروفیه برای نجات در جهانی است که هر لحظه رو به پایان است. کوشش‌های نجات‌خواهانه آنان در این عصر زمینه‌ساز گسترش حروفیه و همچنین آثار و تألیفات آنها در بخش‌های گوناگون عالم پارسی‌زبان شد. حکایت حروفیه پس از مرگ فضل در بخش ششم بررسی می‌شود، مریدان شیخ در این زمان تلاش کردند برای مراد خود زیارتگاهی بنا کرده و مرگش را توجیه کنند. بخش پایانی به سرنوشت اعتقادات فضل پس از دوره مریدان اولیه او اختصاص دارد.

اگرچه این کتاب برای عموم نگاشته شده است، با این حال وجود جامع‌ترین اثر علمی درباره فضل‌الله استرآبادی و جنبش اوست. مؤسسه تحقیقاتی امریکن در ترکیه در راستای پژوهش علوم انسانی منابع تحقیقی این پروژه‌ها، از جمله برخی نسخ خطی را فراهم کرده است. از پاتریشیا کرون^۱، ویراستار این کتاب، حامد الگار^۲، عباس امانت^۳، کاترین بابایان^۴، جرارد باورینگ^۵، کای ایل کرنل فلایشر^۶، عدنان

1. Patrica Crone

2. Hamid Algar

3. Abbas Amanat

4. Kathryn Babayan

5. Gerhard Bowering

6. Kay Ebel Cornell Fleischer

حسین^۱، احمد کارا مصطفی^۲، و امین لیلیک^۳ که در فرایند این تحقیق مشوق و یاری رسان من بوده‌اند، کمال تشکر را دارم. از اعضای پروژه «صوفیه و جامعه»، دین دیوایز، جمال الیاس، کشور رضوی و سارا والیر که زمینه ساز طرح مباحث گوناگون بودند سپاس گزارم. از نانسی و ذکریا به خاطر صبوری و عشق ورزیشان نهایت سپاس و قدردانی را دارم.

www.ketab.ir